

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:01.03.2024 ✓Accepted/Kabul:29.04.2024

DOI:10.30794/pausbed.1445668

Research Article/Araştırma Makalesi

Bilgili, M. ve Yıldırım, S. (2024). "Coğrafyada Temel Kavramların İlişkiseliliği: Mekân, Yer, Peyzaj ve Bölge", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 62, Denizli, ss. 283-293.

COĞRAFYADA TEMEL KAVRAMLARIN İLİŞKİSELLİĞİ: MEKÂN, YER, PEYZAJ VE BÖLGE

Münür BİLGİLİ*, Salih YILDIRIM**

Öz

Bu çalışmada coğrafyadaki dört temel kavram ele alınmaktadır. Çalışmaya konu olan kavramlar mekân, yer, peyzaj ve bölgedir. Kavramlar, bu çalışmada birbirleriyle ilişkisel bir biçimde tanımlanmıştır; yani birbirlerinden ayrı bir şekilde soyutlanmamışlardır. Bu kavramlar coğrafyanın hemen hemen bütün alt dallarında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle mekân ve yer, coğrafi bakış açısının temelini oluşturan iki önemli kavramdır. Zira coğrafi disiplinde olgular mekân ve yer boyutuyla ele alınıp incelenmektedir. Mekân ve yer kavramının yanı sıra peyzaj ve bölge kavramları da coğrafyanın diğer önemli iki kavramıdır. Mekân ve yer kadar olmasa da bazı alt disiplinlerde bu kavramların önemi büyüktür. Örneğin, kültürel coğrafya, kırsal coğrafya ve şehir coğrafyası içinde peyzaj önemli bir yere sahiptir. Hatta klasik kültürel coğrafya paradigması içinde peyzaj kavramı baskındır. Bölge kavramı da coğrafyada çeşitli kullanım alanlarına sahiptir. 20. yüzyılın ilk yarısında, coğrafi disiplinin ana paradigması olan bölgesel coğrafya, bölge kavramını merkeze almıştır. Günümüzde ise bölge kavramı; siyasi coğrafya, jeopolitik, ekonomik coğrafya ve çevresel coğrafya içinde farklı olgulardan ele alınmaktadır. Çalışma boyunca, bu dört temel kavram farklı açılardan ilişkisel bir şekilde ele alınarak daha sağlıklı analiz ve sentezlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Mekân, Yer, Peyzaj, Bölge, İlişkiselilik, Coğrafya.*

RELATIONSHIP OF BASIC CONCEPTS IN GEOGRAPHY: SPACE, PLACE, LANDSCAPE AND REGION

Abstract

In this study, four basic concepts in geography are discussed. The concepts that are the subject of the study are space, place, landscape, and region. The concepts have been examined and defined in a relational way with each other. In other words, the concepts are not analyzed in isolation from each other. These concepts have an important place in almost all sub-disciplines of geography. In particular, space and place are the two most important concepts that form the basis of the geographical perspective. In the geographical discipline, phenomena are handled and analyzed with the dimensions of space and place. In addition to space and place, the concepts of landscape and region are two other important ones in geography. Although not seen as important as space and place, these concepts have an important place in some sub-disciplines. Landscape has an important place in cultural geography, rural geography, and urban geography. In fact, landscape was the dominant concept in the classical cultural geography paradigm. The concept of region also has a wide range of uses in geography and was the main paradigm of the geographical discipline in the first half of the 20th century. In addition, the concept of region is addressed with different phenomena within political geography, geopolitics, economic geography and environmental geography. Throughout the study, it is aimed at reaching robust analysis and synthesis by addressing these four basic concepts in a relational manner from different perspectives.

Keywords: *Space, Place, Landscape, Region, Relationality, Geography.*

*Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD, İSTANBUL.

e-posta: munur.bilgili@marmara.edu.tr., (<https://orcid.org/0000-0002-6841-4926>)

**Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD, İSTANBUL.

e-posta: salih.yildirim@marmara.edu.tr., (<https://orcid.org/0000-0003-4952-3788>)

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, coğrafyanın temel öneme sahip kavramları olan mekân, yer, peyzaj ve bölge izole bir şekilde tanımlanmayacak; *bu kavramlar şu anlama gelmektedir* şeklinde bir yaklaşım benimsenmeyecektir. Gerekli görülen yerlerde kavramların kısa tanımları verilse de daha çok birbirleriyle ilişkisellikleri üzerinde durulacaktır. Bu yönde bir yaklaşım, kavramları farklı yönlerden görmemize imkân sağlayacaktır. Kavramların ne olduğu kadar ne olmadığı; diğer kavramlarla aralarında ne gibi farklılıklarının ve benzerliklerinin olduğu üzerinde durulacaktır. Böylece, kavramları daha işlevsel bir şekilde faaliyete geçirmeyi yani metodolojik ifadeyle *operasyonelize* etmeyi planlıyoruz. Bu nedenle, çalışmada kavramlar *tekrarlı/ileri-geri (iterative)* bir şekilde ele alınacaktır. Diğer bir deyişle, bir kavram tamamen sonlandırılıp diğer kavrama geçilmeyecek; aynı kavrama farklı bağlamlarda yeniden dönülecektir. Dolayısıyla, çalışmanın amacına uygun olarak gerekli görülen yerlerde bazı tanımlar tekrar edilmiştir.

Çalışma, coğrafyadaki dört temel kavramın ilişkiselliği üzerine yoğunlaşsa da elbette coğrafyada daha birçok temel kavram bulunmaktadır. *Neden* bu dört kavramın tercih edildiğini açıklamak gerekirse; öncelikli olarak *mekân* ve *yer* tartışma götürmez bir şekilde coğrafi disiplinin en temel iki kavramıdır. Mekân coğrafyada en dominant kavramdır ve onu yer takip etmektedir. Coğrafi disiplinde bütün olgu ve olaylar mekân ve yer üzerinden yorumlamaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Yani bu iki temel kavram coğrafi bakış açısının temelinde yatmaktadır. Bölge kavramı ise coğrafi disiplinin tarihinde çok önemli bir yere sahiptir ve halen coğrafi alt disiplinlerde yaygın; ancak farklı şekillerde kullanılmaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki bölgesel coğrafya anlayışındaki bölge kullanımı, fazlaca sorunlu olduğu için kavramın çalışmaya dâhil edilmesini gerektirmiştir. Peyzaj kavramı ise kültürel coğrafya, kırsal coğrafya ve şehir coğrafyası gibi alanlarda geniş bir kullanım alanına sahiptir ve genellikle gözden kaçırılan bir kavramdır. Peyzajın çok çeşitli anlamları olmasına rağmen, genellikle dar bir anlamda kullanılması nedeniyle bu kavram çalışmaya eklenmiştir. Bu nedenlerle, çalışma bu dört temel kavramı ele almakta ve birbirleri arasındaki ilişkileri incelemektedir.

Çalışmadaki kavramlar, diğer kavramlardan soyutlanarak ele alınmadığı ve ilişki tanımlarına odaklandığı için okurlar öncelikli olarak ilgili kavramın tanımlarını doğrudan görmek ve okumak isteyebilir. Bu konuda İngilizce ve Türkçe literatürde farklı kaynaklar mevcuttur. İngilizce kaynaklarda; mekân üzerine (Merriman, 2022: Elden, 2020: Kitchin, 2020), yer üzerine (Tuan, 1974: Casey, 2013: Cresswell, 2015: Malpas, 2018), peyzaj üzerine (Howard vd, 2013;2018: Wylie, 2007;2014), bölge üzerine (Paasi, 2009: Paasi, Harrison ve Jones, 2018) farklı tanımlamalara ulaşılabılır. Türkçe literatürde ise mekân üzerine (Özgen, 2010: Bilgili, 2020; Bilgili, 2023; Toprak, 2022: Şardağ ve Kervankıran, 2022: Başçı ve Kervankıran, 2023), yer üzerine (Özgür, 2021: Bozdoğan ve Benek, 2021), peyzaj üzerine (Arı, 2005: Özey, Bilgili ve Kocalar, 2018), bölge üzerine (Özey, 2016: Balcı, 2018: Bilgili, 2016) olan kaynaklardan yararlanılabilir. İlgili yerli ve yabancı kaynakların bütününde kavramların daha ayrıntılı tanımları bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde mekân ve yer kavramları ele alınmıştır. Bu iki kavramın diğer kavramlardan daha fazla kullanılması nedeniyle, bu bölüm daha geniş bir şekilde ele alınmıştır. Yer, peyzaj ve bölge başlığını mekân, peyzaj ve bölge başlığı izlemektedir. Coğrafi bakış açısı daha çok mekân ve yer ile eşlendiğinden, diğer kavramlar çoğunlukla mekân ve yer üzerinden ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise bütün kavramların ilişkiselliğine odaklanılmış, kavramlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir.

2. MEKÂN VE YER

Mekân ve yer, coğrafyanın en temel iki kavramı olarak kabul görmektedir. Mekân, yere göre çok daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Her iki kavram da zaman içinde önemli değişimler geçirmiş ve farklı şekillerde kullanılmaya başlanmıştır. İki kavram bazı bağlamlarda eşanlamlı kullanılsa da aralarında bazı temel farklılıklar vardır ve bu farklılıklar bazen karmaşaya neden olabilmektedir (Bilgili, 2016). Mekân ve yer konusunda yaşanan karmaşanın bazı önemli nedenleri vardır. Bu nedenlerden birincisi az önce ifade edildiği gibi bazı bağlamlarda eşanlamlı olarak kullanılmasıdır. İkincisi, her iki kavramın çok geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Özellikle mekânın anlamı giderek genişlemekte ve çeşitlenmektedir. Üçüncüsü, özellikle mekân kavramına yüklenen soyut anlamlardır. Mekânın bu yönü, bazı çalışmalarda hangi mekân tanımına gönderme yapıldığını anlama noktasında güçlükler neden olmaktadır. Aşağıdaki paragraflarda, bu yönler ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Bireyler olarak, uzay anlamındaki mekânın, sınırlandırılmış mutlak mekânın ve sosyal mekânın birer parçasıyız. Aynı şekilde, her zaman bir yerde bulunuyor ve belirli yerlerde yaşamlarımızı sürdürüyoruz. Hem mekânın hem de yerin birer parçasıyız. Yani hem mekânsal hem de topolojik (yer anlamında) varlıklarız. Bu nedenle, mekân ve yeri daha iyi anlamaya ve yorumlamaya ihtiyaç duyuyoruz. Zira her ikisi de var olma halimizin bir koşuludur (Seamon, 2023).

İnsan faaliyeti ile şekillenmiş her alan veya saha hem yer hem mekândır. Yer kavramını sadece lokasyon olarak kullanırsak, yeryüzünün her noktası yerdir; ancak coğrafya literatüründe yer daha çok bireylerin anlam yüklediği lokasyonlar olarak adlandırılmaktadır (Cresswell, 2015). Bu anlam yüklü yer tanımına göre, her yer mekândır; ancak her mekân yer değildir; çünkü anlamlarla yüklü olmayabilir. Mekân kapsayan yer kapsandır. Günümüz coğrafya literatüründe, insan faaliyetleriyle üretilmiş bütün yerler mekân olarak adlandırılmaktadır. Her yer mekân olduğuna göre, Massey'in de belirttiği gibi mekânların düğümlendiği ve kesiştiği alanlar yerdir (Janz, 2017; Massey, 1994).

Herhangi bir toprak parçasının yer olması, oranın mekânın parçası olmadığı anlamına gelmemektedir. Zira bahsedildiği gibi, mekân kapsayan yer kapsandır. Yer daha özel, mekân ise daha kamusaldır. Örneğin, mahalleniz sizin için bir yer olabilir; ancak diğer mahalleler, sokaklar ve semtler ile birbirine eklenmiş olan mekânın birer parçasıdır. Yer ve mekânın üst üste bindiği nokta burasıdır. Çoğunlukla yer mi mekân mı karmaşasının yaşanması, bu çakışmadan ileri gelmektedir. Yani mahalleniz sizin ve orada yaşayanlar için yer olduğu gibi daha geniş ölçekte şehirde bulunan mahalleniz mekânın bir parçasıdır.

Mekân yere, yer ise mekâna dönüştürülebilmektedir. Mekânın yere dönüşmesi sırasında mekânın belirli parçaları gündelik yaşamımızda önemli bir rol oynayarak giderek daha fazla anlam kazanmaktadır. Olumlu ve olumsuz birçok anlamı mekâna yüklemektedir. Bu yüklemeler zamanla birikmekte ve katmanlaşmaktadır (Malpas, 2018). Katmanlaşan anlam kümeleri ile birlikte mekân yere dönüşmektedir. Mekânın bu şekilde yere dönüşmesi, anlam dünyamız ile ilgili bir fenomenolojik olgudur. Mekânın yere dönüştürülmesi ile mekânsal süreçler sonlanmamaktadır. Zira zamanla yere dönüşen mekân, yeniden farklı faaliyetlerle mekâna dönüştürülebilmektedir. Yani süreç tersine de işleyebilmektedir. Bu nedenle, mekânsal süreçler tek yönlü değildir. Örneğin, şehrin merkezinde yoksul semtler sürekli olarak yıkılmakta ve yerlerine lüks konutlar inşa edilmektedir. *Soylulaştırma (gentrification)* olarak bilinen bu süreçte, anlam yüklü olan yerler bir anda mekâna dönüştürülmektedir. Boşluk anlamındaki mekân üzerinde yapılan inşaat, alışveriş merkezleri veya ulaşım alanları ile birlikte mekân yeniden şekil değiştirmektedir. Bu şekil değiştirme, *mekânın üretimi (production of space)* olarak adlandırılmaktadır (Gratton, 2017). Üretilen mekânın tekrar dönüştürülmesi ise *mekânın yeniden üretimi (reproduction of space)* olarak bilinmektedir. Neoliberal politikalar, hızlanan iletişim ağları ve giderek güçleri artan küresel çok uluslu şirketler nedeniyle mekânların yeniden üretimi coğrafi literatürde sıklıkla işlenen konuların başında gelmektedir.

Yeri, zihnimizde mekândan kopararak oluşturuyoruz. Somut olan yer üzerinde hiçbir şey kopmuş değildir. Yalnızca genelleme yapabilmek için benzer özellikler zihinde birleştirilerek soyutlama yapılmıştır. Yeri oluşturmak için zihinsel ve bedensel deneyimler gereklidir. Yer, daha çok deneyimlerimizle ilgilidir ve onu bedenimizle tecrübe ederiz (Entrikin, 2018). Diğer yandan, mekân daha imgesel ve zihinseldir. Mekânın daha soyut bir boyutu vardır ve sınırları yer gibi belirgin değildir. Sınırları belirgin olmayan bir varlığı, sınırları daha keskin olan yere göre deneyimlemek elbette daha güçtür. Yer, mekâna göre daha somut olduğu gibi aynı zamanda tekildir (Cresswell, 2015). Bu nedenle, bilimsel genellemeler yapılırken mekân kavramı tercih edilmektedir. Örneğin, kamusal mekânlar, turizm mekânları, tüketim mekânları, kentsel mekânlar, özel mekânlar ve benzeri tarzda genellemeler sıklıkla kullanılır. Özellikle *kamusal mekânlar* kavramı, literatürde çok sık geçmektedir; ancak, *kamusal yerler* ifadesinin kullanımı oldukça sınırlıdır. Bir başka deyişle, *kamusal yerler* ifadesinin kullanımı daha az yaygındır. Ancak, bu ifade genellikle daha spesifik veya belirli bir bağlamda kullanılır. Örneğin, bir şehrin tarihi dokusunu oluşturan meydanlar veya sokaklar gibi belirli alanlar, *kamusal yerler* olarak adlandırılabilir. Bu ifade, genellikle belirli bir topluluğun ortak alanlarına atıfta bulunmak için tercih edilir. Kamusal yerlerin sosyal, kültürel ve tarihi önemi üzerine yapılan çalışmalarda bu terim daha yaygın olarak kullanılabilir.

Mekân kavramı, sıfat olarak *mekânsal* şeklinde kullanımı yer kavramına göre çok daha yaygındır. Örneğin, mekânsal ayrıştırma, mekânsal ötekileştirme, mekânsal adalet, mekânsal eşitsizlik, mekânsal dağılım, mekânsal perspektif, mekânsal dönüş, mekânsal süreçler, mekânsal kutuplaşma, mekânsal yapı, mekânsal pratikler, mekânsal ekonometri, mekânsal fetişizm, mekânsal kimlik, mekânsal etkileşim, mekânsal uyumsuzluk, mekânsal analiz ve daha birçok mekânla ilişkili kavram bulunmaktadır. Peki, *neden yer/yersel yerine mekân/mekânsal kavramı tercih edildiği* sorulabilir. Nedenlerden birincisi daha önce belirtildiği gibi yer daha tekil/tekçil bir özellik göstermektedir. İkincisi, tekil olan yer kavramından genelleme yapma imkânı zayıftır. Genelleme ise bilimin olmazsa olmaz koşullarından biridir. Üçüncüsü, mekân tekçil olmadığı gibi sürekli genişleyen; bağlantı ilişkisellikler ile ele alınmaktadır. Bu nedenle mekân kavramı genelleme yapmaya daha uygundur. Kavramlar gerçekte birer soyutlamadır. Bir kavram binlerce farklı bağlamda tecrübe edilmektedir. Bu tecrübelerin ortak noktalarından kavramlar ortaya çıkmaktadır. Böylece olguları daha geniş ve genel bir perspektiften anlayabilir ve yorumlayabiliriz. Bir diğer nokta ise, mekânsal kavramlar içinde yer kavramının nerede olduğu sorusudur. Aslında bu kavramların hepsine belirli yerlerde bireysel ve toplumsal deneyimler sonucunda ulaşılmıştır. Yer, bizzat bu kavramların içindedir ve deneyimlenmektedir; ancak genelleme yapılırken mekân/mekânsal olan tercih edilmektedir. Elbette ilgili yerler genel olarak mekânın birer parçasıdır.

Yer, mekâna göre daha çok sahiplenilir ve korunmaya çalışılır; çünkü yerin kimliklerimizle yakından ilişkisi vardır (Seamon, 2023). Çoğu zaman kendimizi belirli bir yer ile tanımlar ve karşıdaki kişiye kendimizi ilgili yer adıyla tanıtırız. Bu tür durumlarda mekân değil, yer ön plana çıkmaktadır. Mekân hız, hareketlilik ve dinamizm ile eşlenmektedir (Merriman, 2022). Ayrıca, mekân yere göre çok hızlı değişmekte ve stabil bir özellik göstermemektedir. Bu nedenle, kimlikler söz konusu olduğunda yer öncelikli olarak akla gelir. Ayrıca Türkçe’de sıklıkla kullanılan şu mekân çok güzel, *bizim mekâna gidelim* şeklindeki ifadelerde geçen mekân, yer anlamında kullanılan mekândır. Bildiğimiz kadarıyla İngilizce’de böyle bir kullanım mevcut değildir. Örneğin, “*let’s go to John’s space*” yerine daha çok *yer* ifadesiyle yani “*let’s go to John’s place*” şeklinde kullanılmaktadır.

Mekân ayrıca genel olarak *yeryüzü* anlamında kullanılmaktadır. Örneğin, ekonomik coğrafya ders kitabından (Coe, Kelly ve Yeung, 2019) şu üç örnek cümleyi daha açık olmak adına hem orijinal hem de çevirileriyle birlikte vererek konuyu biraz daha açmaya çalışalım;

- How are economic activities distributed unevenly across space and how do we explain the unevenness of economic life? -Ekonomik faaliyetler mekânda nasıl eşitsiz dağılır ve ekonomik hayatın eşitsizliğini nasıl açıklarız?
- How do the unique features of specific places shape the form and development of economic activities?- Belirli yerlerin kendine has özellikleri ekonomik faaliyetlerin biçimini ve gelişimini nasıl şekillendirmektedir?
- How are economic activities across space connected together so that what happens in one place profoundly affects what happens in another?- Bir yerde olanın başka bir yerde olanı derinden etkilemesine neden olan mekândaki ekonomik faaliyetler nasıl birbirine bağlanmaktadır?

Bu üç örnek cümlede de mekân daha çok *bütün yeryüzü* anlamında kullanılmaktadır. Olguların *mekân boyunca* (*across space*), *mekân yoluyla* (*through space*) ve *mekân üzerinde* (*over space*) gibi kullanımları yeryüzüne gönderme yapmaktadır. İkinci cümledeki örnekte ayrıca *spesifik yerler* (*specific places*) kavramı bulunmaktadır. Bu kullanımda mekân daha kapsayıcı ve spesifik yerleri birbirine bağlayan bir özellik gösteren yeryüzü anlamına geldiği görülmektedir. Yani mekân daha genel ve kapsayan, yer ise daha spesifik olmalıdır.

Mekân ve yer kavramları arasındaki karşılaştırmalarda, bazen terimlerden birine diğerine göre daha az önem verildiği eleştiri konusu olmaktadır. Özellikle, yer kavramının daha önemli olduğunu savunan bazı sosyal bilimciler, mekân kavramının gereğinden fazla vurgulandığını ve yer kavramının göz ardı edildiğini öne sürerler (Malpas, 2021: Seamon, 2023). Bazı durumlarda ise yer statik bulunmakta ve mekânın gözden kaçırıldığı eleştirileri dillendirilmektedir. Özellikle postmodern, postyapısalcı ve Marksist coğrafya yaklaşımlarından hümanistik coğrafyaya mekânı fazlaca arka plana attığı gerekçesiyle eleştiriler yöneltilmiştir (Cresswell, 2015). Mekân ve yer üzerine diğer bazı karşılaştırmalar şu şekilde sıralanabilir; mekân özgürlük, yer güvenlidir; güvende hissettiğindir (Tuan, 1977), mekân daha kamusal, yer daha kişisel/öznel bir deneyimdir. Mekân daha objektif iken, yer daha sübjektiftir. Mekân, bilinmeyen ve tanıdık olmayan bir nitelik taşıırken, yer daha tanıdık ve bilinendir. Mekân daha

açık, sınırları belirsiz ve uzatılabilirken, yer daha kapalı ve sınırları daha belirgindir. Ancak tüm bu karşılaştırmalara rağmen, güncel literatürde mekân ve yer günümüzde üretilen, dönüştürülen, insan faaliyetleriyle şekillenen, ilişkisel olan ve birbirleriyle yakından ilişkili olan iki kavram olarak kabul görmektedir. Bu kavramlar arasındaki ilişki, coğrafyanın çeşitli alanlarında ve paradigmaları içinde farklı anlamlar kazanabilir, ancak genel olarak mekân ve yer, insanların yaşam deneyimlerini, kimliklerini ve ilişkilerini anlamak için önemli ve birbirini tamamlayan kavramlardır.

Mekânın kullanımı, yere göre çok daha çeşitlidir ve bu nedenle mekân kavramını anlamak daha güçtür. Bu mekân çeşitliliğini Malpas'ın (2021) örneğinden yola çıkarak açıklayabiliriz ve örneği genişleterek 6 farklı mekân kavramına ulaşabiliriz. Öncelikle içi kiraz dolu olan bir kasa düşünelim ve daha sonra içindeki kirazları boşaltalım. Boş kasa artık *boşluk* anlamına gelen bir mekândır (I) (örneğin, bilgisayarda boşluk anlamına gelen *space tuşu* gibi). Kasanın kenarlarını, kapağını ve tabanını sökelim. Böylece tamamen ve engelsiz boşluk anlamındaki başka bir mekân ortaya çıkar. Bu boşluk, sonsuza dek her yöne uzatılabilir (Malpas, 2021). Bu uzayan, bükülen ve genişleyen mekân ise *uzay* anlamına gelen mekândır (II). Yeryüzünün tamamı da bir mekândır (III). Yeryüzünün bir parçasını konut yapmak için sınırlandırıp ölçülebilir mutlak bir mekân elde ederiz (IV). Evi inşa ettikten sonra bütün boş odalar da mekândır (V). Evi eşyalarla döşediğimizde ise eşyaların birbirilerine göre konumlanmalarıyla başka bir mekân elde ederiz ve bu daha çok sosyal bir mekândır (VI). Görüldüğü gibi mekân çok farklı şekillerde ve bağlamlarda farklı şekillerde kullanılmaktadır; ancak coğrafya literatüründe çoğunlukla ele alınan, işlenen ve incelenen mekân, VI. mekân türüdür yani sosyal mekândır. Bu mekân, insan ve diğer bütün canlı ve cansız olan varlıkların farklı şekillerde konumlanmaları ve etkileşimleri ile meydana gelen mekândır (Bilgili ve Kocalar, 2023). Bize göre, mekânı anlamadaki en büyük güçlüğü *nedeni* yukarıda verilen süreçlerin hepsinin mekân olarak adlandırılmasından ileri gelmektedir. Süreci kısaca şöyle toparlayacak olursak; genelde sınırsız boşluk¹ yani uzay anlamındaki mekândan sınırlandırılmış ve ölçülebilir mutlak mekâna ulaşılmaktadır. Daha sonra bu mutlak mekânları; materyalite, canlı ve cansız varlıkların farklı konumlanmalarla farklı konfigürasyonlar ortaya çıkmaktadır. Bu konfigürasyonlar ile yeni mekânlar elde edilmektedir. Farklı mekânlar, birey ve topluluklar için zaman içinde anlam ve kimlik kazanmalarına göre yerler oluşmaktadır. Anlam yüklü yerin oluşması için en önemli koşul zamandır zira yerin anlam kazanması için belirli bir zamana gereksinim vardır.

3. YER, PEYZAJ VE BÖLGE

Yer ve peyzaj kavramlarının her ikisi de mekâna göre daha somut bir özellik göstermektedir. En azından mekân kadar anlaşılması daha zor olan bir soyutluk içermezler. Yer, kırsal ya da kentsel olabilir; ancak peyzaj daha çok kır/kırsal ile daha yakından ilgilidir. Her ne kadar şehirsiz peyzaj kavramı kullanılsa da peyzaj önemli oranda *kır* ile anılmaktadır ve genelde yeşil renk ile eşlenmektedir (Özey, Bilgili ve Kocalar, 2018). Yer ise hem kırsal hem de kentsel olabilir. Yer, peyzaj gibi doğrudan kırsallığı çağırıştırır. Peyzaj herhangi bir yer veya lokasyondan büyük; ancak bir ülkeden küçüktür (Wylie, 2014). Peyzajın sınırları oldukça muğlaktır. Nerede başlayıp nerede bittiği kesin olarak söylenemez. Sınırları flu olduğu için peyzajı yerel, bölgesel veya ulusal bir ölçükle eşlemek de zordur. Yerin sınırları ise peyzaja göre çok daha belirgindir. İster lokasyon olarak yer isterse anlamlarla yüklenmiş yer olsun sınırları daha belirgindir. Herhangi bir yerde yaşayanlarında zihinlerinde ilgili yerle ilgili sınırlar bulunabilmektedir. Ayrıca hem peyzaj hem de yer sembolik anlamlarla yüklüdür. Yer ve peyzaj genelde üzerinde bulunan materyal yapı ve bu materyal olanın anlamıyla şekillenir (Phillips, 2023).

Yer kavramı, içinde bulunulan, yaşanan ve deneyimlenen bir alanı ifade eder. Yer, insanların duygusal bağları, anıları ve kimlikleriyle ilişkilendirilen bir alandır. Peyzaj ise daha çok dışarıdan bir görünüm veya manzara olarak algılanır. Sanki peyzajın içinde değil de dışarıdan peyzajı (manzarayı) gözlemliyorsunuz algısı vardır. Peyzaj, görsel algıya dayanan bir görme şeklidir ve genellikle gözlerinizin önünde uzanan doğal veya insan yapımı bir alan olarak düşünülür (Sauer, 1925; Wylie, 2007). Peyzajın içinde olmak yerine, dışarıdan bir bakış açısıyla gözlemlenmesi algısı vardır. Dolayısıyla, peyzajın sadece görsel bir algı olduğu ve daha az duygusal bağlar taşıdığı düşünülür. Her peyzaj yer olarak görülebilir; ancak her yer peyzaj olarak görülmemektedir. Kırsal ve kentsel peyzaj kavramları olmasına karşın genelde kent bağlamında mekân ve yer kavramları peyzaja göre daha yaygın kullanılır.

¹ Uzay; gök cisimleri, partiküller, toz zerrecikleri ve atom altı parçacıkları ile doludur. Bu nedenle, uzay tam anlamıyla boş değildir; ancak coğrafyada diğer mekân türlerinden ayırmak için uzay anlamındaki mekân sıklıkla boşluk olarak nitelendirilmektedir.

Peyzajın estetik ve görsel yönü, genellikle göze hoş gelen ve dışarıdan görünür olan özelliklerini ifade eder. Bu görsel özellikler, insanların estetik deneyimlerini etkileyebilir ve çeşitli duygusal tepkilere yol açabilir. (Phillips, 2023). Yeri de görmenize karşın yer sadece görsellik ve göz ile sınırlı değildir. Olumlu ya da olumsuz duyguları barındırır. Yer daha çok aidiyet, bağlanma, his ve *duygulanışım* (*affect*) kavramlarını aklı getirir (Tuan, 1974:1977). Bölge kavramı ise farklı şekillerde kullanıldığı için doğrudan belirli duygu ya da hislerle tanımlanması zordur. Ancak kültürel özelliklere dayalı düşünülen bölgelerde, aidiyet duygusu ve kültürel kimlik daha fazla geliştiği için bölge kavramı, yer ile yakın bir anlam taşır. Kültürel coğrafyada sıklıkla kullanılan *kültürel peyzaj* (*cultural landscape*) kavramı ile kültür-temelli bölge anlayışı arasında sıkı bir ilişki vardır. Zira her ikisi de insanlar tarafından üretilmiş ve anlam yüklenmiş alanlardır. Bu bağlamda hem peyzaj hem de bölge, yer kavramına daha yakın bir anlam taşımaktadır.

Bölge, genellikle daha geniş toprak parçalarını kapsayan ve benzer özelliklere sahip farklı yerlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir kavramdır (Paasi, 2009; Paasi, Harrison ve Jones, 2018). Bölgenin sınırları yere göre daha belirsizdir. Bölgelerin merkezi kesimleri daha belirgin olmasına karşın, merkezden kenarlara doğru ilerledikçe, sınırlar muğlaklaşır. Bölge bir ülkenin içinde mikro bir alan olduğu gibi belirli ülkeleri kapsayan makro bölgeler de bulunmaktadır. Bölge kavramının hangi türden bir bölgeyi ifade ettiği önemlidir. Örneğin, kültürel ve sosyal özellikleri öne çıkan bir bölgeden bahsediliyorsa bu anlamdaki bölge ile yer kavramı birbirine yakındır. Zira her ikisi de anlam yüklüdür. Diğer yandan, belirli amaç doğrultusunda oluşturulan bölgeler ise ortak bir anlama sahip olmayabilir ancak sınırları keskindir. Zira amaca yönelik bölge oluşturulduğu için sınırları önceden planlanarak çizilmiştir (Paasi, Harrison ve Jones, 2018). Bu nedenle, bölge kavramının kullanımı bağlamına göre değişiklik gösterebilir ve belirli bir bölgenin nasıl tanımlandığına, hangi özelliklere sahip olduğuna ve hangi amaçla oluşturulduğuna bağlı olarak farklı anlamlar taşıyabilir.

Kırsal peyzaj, yer ve etnisite temelli bölgelerde, kimliklerin daha belirgin olduğu ve toplumsal dayanışma ile paylaşımın daha yaygın olduğu düşünülür. Bu nedenle, göçmenler ve öteki olarak addedilenler kolaylıkla ilgili yerlere kabul edilmezler. Dışarıdan gelen her türlü akıma karşı daha *tepkisel* (*reactionary*) bir özellik görülebilir (Cresswell, 2015). Bu bağlamda, kırsal peyzaj ve yer kavramları bazen naif, çekici ve samimi gibi sıfatlarla romantize edildiği için daha doğru analizlere ulaşmak zorlaşabilmektedir (Wylie, 2007). Çünkü peyzaj ve bölgede de ayrımcılık, ötekileştirme, cinsiyetçilik ve ırkçılık yaygın bir şekilde görülmektedir. Bu olumsuz olgular sadece mekân ve yer ile sınırlı değildir. Bu bağlamda, romantik bir bakış açısından ziyade, daha eleştirel ve dikkatli bir perspektifle yerel toplulukların gerçeklikleri ve deneyimleri üzerine odaklanmak önemlidir. Bu sayede, kırsal peyzaj ve yer kavramlarıyla ilgili daha derinlemesine analizler yapılabilir.

Coğrafyanın tarihinde bölge kavramından kaynağını alan bölgesel coğrafya yaklaşımı bulunmaktadır. Günümüzde hem *klasik bölgesel coğrafya* hem de *yeni bölgecilik* (*new regionalism*) olarak adlandırılan yaklaşım gözden düşmüştür (Paasi, Harrison ve Jones, 2018). Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, bölge kavramının coğrafya için hala önemli olduğudur. Ancak bölgesel coğrafya yaklaşımları, yoğun bir biçimde eleştiri konusu olmaya devam etmektedir. Johnston'dan (1991) alıntılan Paasi, Harrison ve Jones'a (2018) göre, *coğrafyada ihtiyacımız olan bölgesel coğrafya değil; ihtiyacımız olan coğrafyada bölgelerdir*. Diğer yandan, coğrafi disiplin içinde peyzaj önemli bir kavram olmasına karşın, daha çok coğrafyanın alt disiplinlerinde ele alınmaktadır. Bölge gibi coğrafyanın ana paradigması konumuna ulaşmamıştır; ancak 20. yüzyılın ilk yarısında beşeri coğrafyaya hâkim olan kültürel coğrafya içinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Sauer tarafından geliştirilen kültürel peyzaj kavramı, o dönemde geniş bir kullanım alanı bulmuştur (Cresswell, 2015). Yer kavramı ise hümanistik coğrafya içinde dominant bir karaktere sahiptir ve feminist coğrafyada da geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Özellikle özel bir yer olan ev, feminist coğrafyacıların en fazla çalıştığı konuların başında gelmektedir.

Konu ile dolaylı olarak bağlantılı olsa da bu paragraf, Türkiye'deki klasik bölgesel coğrafya yaklaşımının eleştirel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Bu bağlamda, bölge kavramından kaynağını alan *klasik bölgesel coğrafya* yaklaşımının Türkiye'deki uygulama şeklini çok sorunlu gördüğümüz için kısaca değinmek istiyoruz. Türkiye'deki bölge coğrafyası birçok açıdan eleştirilmesine karşın (Özey, 2016; Bilgili, 2016), kullanımı azalmakla birlikte hala yaygındır. Bu nedenle, eleştirileri biraz da metaforlarla desteklemek yerinde olacaktır. Türkiye'de coğrafya ve bölge coğrafyası arasındaki ilişki, bitmiş olan bir evliliği sürdürme çabasıdır; zoraki evliliktir. Yıllardır ayrı yaşamalarına rağmen, bu ilişki sadece kâğıt üzerinde devam etmektedir. Türkiye'deki bölge coğrafyası, coğrafyanın yumuşak

karnıdır ve her farklı yaklaşım ve teoriden ağır darbeler almaktadır. Türkiye'deki *klasik* bölge coğrafyası mevcut haliyle *skandal*dır. Maalesef Kant'ın felsefe için belirttiği skandaldan daha büyük bir skandala sahibiz. Zira Kant, *Saf Aklın Eleştirisi* adlı kitabındaki bir dipnotta; felsefenin dış dünya hakkındaki epistemik kuşkuyu çürütemediğini belirtmekte ve bu durumu "felsefenin skandalı" olarak nitelendirmektedir (Caranti, 2007). Kant'ın skandal olarak belirttiği nokta, felsefede halen tartışılmakta olup bizim skandalımızın yanında oldukça masum kalmaktadır. İlgili metafor, Kant'ın felsefede epistemik kuşkuyu çürütemediği durumuyla Türkiye'deki bölge coğrafyasının durumunu ilişkilendirerek, Türkiye'deki bölge anlayışını *skandal* olarak nitelemektedir. Ayrıca Türkiye'deki bölge coğrafyasının eleştirilere rağmen değişmeyen ve çözüme ulaşamayan bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Bu skandaldan kurtulmak elbette bizlerin elindedir. Hep birlikte bilimsel tartışmalar, diyalog ve muhakeme yoluyla bir yol haritası belirleyerek bu sorunu aşabiliriz.

4. MEKÂN, PEYZAJ VE BÖLGE

Peyzaj ve bölge, yer gibi mekânsal kavramlardan biridir. Genelde belirli bir toprak parçasına gönderme yapan bütün kavramlar mekânsal kavram olarak adlandırılır. Lokasyon, ölçek (scale), toprak (territory) ve çevre kavramları da mekânsal kavramlardır. Mekân/mekânsal genel olarak bütün coğrafi kavramları kapsayan daha bütüncül bir anlama sahiptir. Bu bağlamda mekân/mekânsal ve coğrafya/coğrafi eşanlamlı görülmektedir.

Peyzaj ve bölge, mekânın farklılık gösterdiği düşünülen üniteleridir. Mekânın dönüştürülmesi ve üretilmesi ile bölge ve peyzaj meydana gelmektedir. Her ne kadar peyzaj daha doğal ve tabiatla iç içe görünse de peyzaj da üretilmiştir (Wylie, 2014). Özellikle kentsel peyzajda bu üretim daha da belirgindir. Bölge ve peyzaj kavramlarından türetilen *bölgesel peyzaj* kavramı ise farklı şekillerdeki yerel peyzajın birleşiminden meydana gelmekte ve daha heterojen bir özellik göstermektedir (Noss, 1983); ancak bu kavram geniş bir kullanıma sahip değildir. Genellikle bu kavramlar ayrı ayrı ele alınmaktadır.

Mekân ve bölge kavramlarının *mekânsal* ve *bölgesel* şeklinde sıfat olarak kullanımları oldukça yaygındır; ancak peyzaj kavramının bu şekilde kullanımı pek görülmez. Belirli kültürel kimliğe sahip bölgeler ile kırsal peyzajda dönüşüm ve değişim daha yavaş olabilirken, mekânda dönüşüm ve değişim daha hızlı gerçekleşir. Mekân kavramında ilişkisellik önemli bir yer tutarken, aynı ilişkisel yoğunluk peyzaj ve bölgede görülmez. Mekân algısında yaşam daha hızlı akarken, peyzaj ve bölge yaşantısı daha az hareketli olarak algılanır. Mekân; ağlar, akımlar, akışlar ve benzeri kavramlarla açıklanırken aynı durum peyzaj ve bölge için geçerli değildir. Gerçekte peyzaj ve bölgede de akımlar ve ağlar içindedir; ancak dozu mekâna göre düşüktür.

Kapitalizmin hızla ilerlemesi, neoliberal politikaların hızlanması ve zaman-mekân sıkışmasıyla, her yer gibi bölge ve peyzajın da mekânsal dönüşümle ortadan kaybolması düşüncesi sıklıkla dile getirilmektedir. Özellikle kırsal peyzajın bozulması, daha çok mekânsal dönüşüme bağlanmaktadır. Bölgesel ve yerel farklılıkların ortadan kalkarak her yerin homojenleşmesi, daha çok ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilmektedir.

Mekânsal hareketlilik ve dönüşümün hızlanması genellikle bölge ve peyzaj kavramlarını aleyhine bir gelişme olarak algılanmaktadır. Çünkü kapitalizmin hızla ilerlemesi, neoliberal politikaların hızlanması ve zaman-mekân sıkışmasıyla her yer gibi bölge ve peyzajın da mekânsal dönüşüm ile ortadan kaybolması düşüncesi sıklıkla dillendirilmektedir. Özellikle kırsal peyzajın bozulması, daha çok mekânsal dönüşüme bağlanmaktadır. Bölgesel ve yerel farklılıkların ortadan kalkarak her yerin homojenleşmesi, daha çok ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilmektedir. Mekânsal hareketlilik, dönüşüm ve ekonomik faaliyetlerin hızlanmasıyla birlikte, bölge ve peyzajların doğal ve kültürel özellikleri tehdit altına girmektedir. Bu tehditlerin önüne geçmek ve bölgeyle peyzajın özgünlüğünü korumak için çeşitli koruma ve planlama politikalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Nitekim Fransa'da bulunan Notre Dame Katedrali'nin silüetine zarar verecek herhangi bir beşeri faaliyet sürdürülemez. Ancak gelişmekte olan ve plansız gelişen ülkelerde, kapitalizmin etkisiyle bu tür mirasların korunması daha zor olabilmektedir. Bu ülkelerde, ekonomik büyüme ve kentsel gelişim hızla ilerlerken, tarihi ve kültürel miraslar ikinci planda kalabilir ve bu da kültürel mirasın zarar görmesine neden olabilir. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde, kültürel mirasların korunması için etkili planlama ve yönetim politikalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu politikaların etkin bir şekilde uygulanması, mekânsal dönüşümün olumsuz etkilerini en aza indirgeyerek bölge ve peyzajın değerini korumayı sağlayacaktır.

Peyzaj kavramının içerdiği estetik ve görsel zenginlik mekân ve bölge kavramlarında görünür değildir. Coğrafi disiplinin içinde olmasa da mekânın sanatsal ve estetik yönü özellikle sinema, görsel sanatlar ve mimarlık alanlarında daha fazla ele alınmaktadır. Bölge kavramı ise çok farklı amaçlara göre farklı şekillerde tanımlanıp oluşturulduğu için estetik ve görsellik adına belirgin bir sonuca varmak mümkün değildir. Bölge kavramı günümüzde daha çok fonksiyonel olarak ele alınmaktadır (Paasi, 2009).

Mekân ve peyzajın sınırları genellikle belirsizdir, ancak belirli amaçlar doğrultusunda planlanan bölgelerin sınırları daha belirgindir. Özellikle devletlerin yapay bir şekilde kalkınma amaçlı oluşturdukları bölgeler kesin sınırlara sahiptir. Kültürel ve sosyal özelliklere göre farklı olduğu düşünülen bölgelerin de sınırları çok kesin olmasa da belirgindir. Mekân açık uçludur, genişleyebilir ve dışarıya doğru açılabilir. Peyzaj da genişleyebilir, ancak peyzaj daha çok doğanın ve kırsal alanın genişlemesi olarak kabul edilir (Wylie, 2007). Bölge ise sınırları akla getirir. Sürekli olarak bölgenin nereleri kapsadığı ve kapsamadığı tartışma konusu yapılmaktadır (Paasi, 2009). Özellikle makro boyutta bölge olarak düşünülen Orta Doğu, Balkanlar ve Güneydoğu Asya yerlerde ilgili makro bölgenin hangi ülkeleri kapsayıp kapsamadığı tartışma konusu olmaktadır. Bu nedenle bölge bir alan (area) veya sahadır; ancak sınırları daha belirgin olup diğer bölgelerden ayrılmaktadır.

Bölge ile bir diğer özellik ise literatürde bu kavram bölgesel coğrafya şeklinde kullanımından çok coğrafi yönlere göre oluşturulmuş geniş alanları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kullanımda bölge anlayışında o bölgedeki bütün coğrafi özelliklerin benzer olduğu düşünülmez ve öyle bir varsayım ile bölgeler ele alınmamaktadır. Genelde daha spesifik analizler yapabilmek adına bu tür bölgeler kullanılır. Özellikle bu anlayış *dünya bölgesel coğrafyası (world regional geography)* ya da ülkeler coğrafyası derslerinde sıklıkla kullanılır. Örneğin, Batı Afrika Bölgesi, Orta Afrika Bölgesi, Güneydoğu Asya Bölgesi ya da Karayipler Bölgesi kullanımları bulunmaktadır. Bu bölgelerin çoğu içinde çok farklı üniteler barındırmakta ve homojen bir özellik göstermemektedir.

Mekân kavramının diğer kavramlara olan baskınlığı coğrafyadaki paradigmalarda da kendini göstermektedir. Bölgesel coğrafya ve hümanistik coğrafya dışındaki nicel devrim, marksist coğrafya, postmodern coğrafya, temsili olmayan coğrafya, postyapısalcı coğrafya gibi bütün paradigmalarda mekân kavramı merkeze oturmuştur. Peyzaj ve bölge, mekâna göre periferide kalmakta olup bu etki kavramlarının kullanım sıklığını da olumsuz etkilemektedir.

Mekân şimdiki ve geleceği hatırlatır. Potansiyel yüklü olarak görülür (Soja, 1996). Mekân sürekli yenilenir, dönüştürülür ve yeniden üretilir. Peyzaj ve bölge daha nostaliktir ve geçmişi hatırlatır. Tarihle daha yakından ilişkili görülür. Özellikle kültürel kimlikli bölgeler ve peyzaj, mekânın hızına karşı daha reaktiftir. Bu nedenlerle, peyzaj ve bölgenin; mekâna göre daha statik, eylemsiz ve durağan (inert) olduğu algısı yerleşmiştir. Gerçekte bu kadar statik olmamalarına karşın mekân kavramının canlılığı karşısında böyle bir izlenim oluşmuştur. Mekân literatürde bu derece hız, dinamizm, değişim ve dönüşüm ile eşlendiği için mekânı hangi kavramlarla karşılaştırsak karşılaştıralım kesinlikle ilgili kavram daha statik kalacaktır.

5. SONUÇ

Bu çalışma, coğrafyanın temel kavramları olan mekân, yer, peyzaj ve bölge arasındaki ilişkileri izole bir şekilde değil, birbirleriyle ilişkisellikleri üzerinde durarak ele almaktadır. Sonuç bölümünde bu dört kavram, ilişki bir şekilde ele alınarak sentezleme yoluna gidilmiştir. Bu kavramların çok farklı tanımları olduğu gibi, birbirleriyle olan ilişkileri de oldukça karmaşıktır. Zaman zaman aynı coğrafya için bu kavramların hepsi birden kullanılabilir. Kavramların tek ve değişmez tanımları bulunmamaktadır. Ayrıca ilgili kavramlar coğrafyanın farklı alt disiplinlerinde farklı şekillerde ele alınabilmektedir. Bu nedenle, sentezleme yapılırken bazı noktalar daha açık olmak adına tekrar edilmiştir. Sonuç olarak kavramların ilişkiselliğini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- Günümüz coğrafya literatüründe bütün bu kavramlar değişime açık, dönüştürülmüş, üretilmiş ve insanla iç içe görülmektedir. Bu özelliklerin yanı sıra kavramların klasik görülen tanımları halen kullanılmaktadır.
- Dört kavramdan en *soyut* olanı mekândır. Diğer kavramların hepsi mekâna göre daha somuttur. Ayrıca kullanım alanının çok geniş olması nedeniyle mekân kullanım alanı en yaygın ve tanımı en çeşitli olan kavramdır. Mekân, genellikle daha az bilinen ve tanıdık olmayan bir kavramdır, yer ve bölge ise daha tanıdık ve bilinir niteliktedir.

- Sınırları en belirgin olan kavram yerdir. Mekânın sınırları net değildir ve sınırlar akışkan olarak görülür. Peyzajın da sınırları tam olarak belirgin değildir. Bölge kavramı, bir ülkenin içindeki küçük bir parça olabileceği gibi birkaç ülkeyi içine alan uluslararası bölgeleri de kapsayabilir ve sınırları kısmen belirgindir.
- Peyzaj, bölge ve yer daha statik bir anlam taşır ve sahip oldukları anlamlar genellikle uzun süre devam eder. Özellikle peyzajda sessizlik ve gündelik yaşamın yavaş ritmi hakimdir. Bununla birlikte, mekân daha değişkendir ve açık uçludur. Mekân genellikle dinamizm ve hızla ilişkilendirilir. Bu nedenle, mekândaki değişimleri ve dönüşümleri analiz etmek daha güçtür.
- Mekân ve bölgenin sıfat olarak kullanımı oldukça yaygındır. Coğrafya literatüründe yer alan kitap ve makalelerde, *mekânsal* ve *bölgesel* sıfatları sıklıkla görmek mümkündür. Ancak peyzaj ve yer sıfat olarak bu kadar yaygın bir şekilde kullanılmamaktadır.
- Peyzaj daha çok göze hitap eder ve görselliği ön plandadır. Diğer duyu organları arka plandadır ve peyzaj genellikle görsel algı üzerine odaklanır. Yer ise daha çok anlam verilen, hissedilen ve deneyimlenen bir kavramdır.
- Bölge, genellikle çekirdek bir nokta etrafındaki alanı ifade eder. Örneğin, sanayi bölgesi, yerleşme bölgesi, gelişme bölgesi gibi. Hatta bedenimizde belirli bir yer tarif edilirken akciğer bölgesi veya sırt bölgesi denildiğinde ilgili yerdeki merkezi alan ve çevresi akla gelmektedir; ancak çevresi ifadesi çok açık değildir ve kabaca merkezin yakını olarak düşünülmektedir. Yer ve çevresi kavramları da benzer şekilde kullanılabilir; ancak peyzaj ve çevresi terimi daha sınırlı bir kullanıma sahiptir.
- Yer ve bölge kavramları etnik ve dini kimlikler düzleminde daha yaygın kullanılır. Örneğin, x bölgesindeki milliyetçi ya da ayrılıkçı hareketler, y bölgesindeki iç savaş, z isimli yerde göçmen hareketliliği gibi. Mekân ve peyzaj kavramlarının bu anlamda kullanımı sınırlıdır.
- Yerin duygusal, peyzajın ise romantik ve estetik bir yönü vardır. Her ikisi de nostaljiyi çağırır. Peyzaj ve yer sıklıkla romantize edilir ve bu özellik özellikle romanlarda sıklıkla karşımıza çıkar. Örneğin, klasik Rus edebiyatında yer ve peyzaj betimlemeleri geniş yer tutar. Ancak hız ve dinamizm içeren ve dönüşen mekânlarda, bu tür duygusal yönler dikkat çekmemektedir.
- Mekân yere; yer mekâna; mekân ve yer ise bölgeye dönüştürülebilir. Örneğin, ekonomik coğrafyada sıklıkla incelenen ve projeye dayalı olarak oluşturulan birçok bölge mevcuttur; ancak bu bölgeler belirli bir amaca hizmet ederler. Kimlikler ve kültürel özelliklerle öne çıkan bölgelerle ilişkilendirilmezler.
- Yer ve bölge, tanımları gereği genellemelere pek uygun değildir çünkü daha çok tekil olarak algılanırlar. Mekân ise daha çok çoğul olarak kullanılır ve genellemelere daha uygundur.
- Bölge, kendi başına bir ölçektir. Yer ise her ölçekte bulunur. Peyzajın ise genelde belirli bir ölçekle sınırlandırılması oldukça güçtür.
- Kullanım sıklığı ve çeşitliliği bakımından kavramları sıralayacak olursak mekân ilk sırada gelmektedir. Mekânı yer, yeri ise bölge takip etmektedir. Diğer kavramlara göre coğrafyadaki kullanımı daha sınırlı olan ise peyzaj kavramıdır.
- Yer ve peyzaj daha çok tarihi hatırlatır; çünkü oluşmaları için belirli bir süre gereklidir. Geçmişin ve kültürün izleri yer ve peyzajda gözlemlenebilir. Mekân ise daha çok şimdi ve *gelecek* ile eşlenmiştir. Her ne kadar mekânın da belirli bir tarihi olsa da, yer ve peyzaj gibi geçmişle daha sıkı bir şekilde ilişkilendirilmez.

KAYNAKÇA

- Arı, Y. (2005). "Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (1), 311-340.
- Balcı, A. (2018). "Türkiye'nin Coğrafi Bölgelere Ayrılmasına İlişkin Yaklaşımları Belirlemeye Yönelik Nitel Bir Araştırma", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 30-48. <https://doi.org/10.14781/mcd.388279>
- Başçı, E., & Kervankıran, İ. (2023). Kutsal mekânın dönüşümü: Göbekli Tepe örneği. *Türk Coğrafya Dergisi* (84), 187-198. <https://doi.org/10.17211/tcd.1298650>
- Bilgili, M. (2016). "Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma", *Coğrafya Eğitimi Dergisi (Turkish Journal of Geography Education)*, 2(1), 11-19.
- Bilgili, M. (2016). "Sosyal Bilimler Felsefesi Açısından Türkiye'deki Üniversitelerde Bölgesel Coğrafya Öğretimi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 114-134. <https://doi.org/10.14781/mcd.95974>
- Bilgili, M. (2020). "Coğrafyada Mekân Felsefesi Üzerine Yaklaşımlar", *International Journal of Geography and Geography Education*, 41, 88-102. <https://doi.org/10.32003/igge.674936>
- Bilgili, M., ve Kocalar, A. O. (2023). "Mekân ve Materyal Odaklı Mekânsal Bakış Açısı". *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 50, 184-200. <http://dx.doi.org/10.32003/igge.1371709>
- Bozdoğan, S. ve Benek, S. (2021). "Modern Coğrafi Düşünce Mekân ve Yer Kavramlarının Teorik Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Coğrafya Dergisi*, 43, 177-195. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2021-892074>
- Caranti, L. (2007). *Kant and The Scandal of Philosophy: The Kantian Critique of Cartesian Scepticism*, University of Toronto Press, Toronto. <https://doi.org/10.3138/9781442684485>
- Casey, E. S. (2013). *The Fate of Place: A Philosophical History*, University of California Press.
- Coe N. M., Kelly, P. F. ve Yeung, H. (2019). *Economic Geography*, 5th Edition, Wiley Blackwell.
- Cresswell, T. (2015). *Place: An Introduction (2nd ed.)*, Wiley-Blackwell, Chichester.
- Elden, S. (2020). "Space", *International Encyclopedia of Human Geography*, (Ed: R. Kitchin ve N. Thrift), 2nd edition, Elsevier.
- Entrikin, N. (2018). "Geography of Experience: Place and Region". *Handbook on the Geographies of Regions and Territories* (Ed: A. Paasi, J. Harrison and M. Jones), Cheltenham.
- Gratton, P. (2017). "Lefebvre, Hermeneutics, and Place", *Place, Space and Hermeneutics*, (Ed: B. Janz), Springer.
- Howard, P., Thompson, I., Waterton, E. ve Atha, M. (2018). *The Routledge Companion to Landscape Studies*, 2nd Edition, London, Routledge.
- Howard, P., Thompson, I., Waterton, E. ve Atha, M. (2013). *The Routledge Companion to Landscape Studies*, London, Routledge.
- Janz, B. (2017). "Is Place A Text?", *Place, Space and Hermeneutics*, (Ed: B. Janz), Springer.
- Johnston, R. (1991). "The Challenge for Regional Geography". *Regional Geography: Current Developments and Future Prospects*, (Ed: R. Johnston, J. Hauer ve G. Hoekveld), London, Routledge.
- Kitchin, R. (2020). "Space and Spatiality". *International Encyclopedia of Human Geography (2nd edition)*, (Ed: R. Kitchin ve N. Thrift), Elsevier.
- Malpas, J. (2018). *Place and Experience: A Philosophical Topography*, 2nd Edition, London, Routledge.
- Malpas, J. (2021). *Rethinking Dwelling: Heidegger, Place, Architecture*, London, Bloomsbury Academic.
- Massey, D. (1994), *Space, Place and Gender*, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Merriman, P. (2022). *Space*, NY, Routledge.
- Noss, R., F. (1983). "A Regional Landscape Approach to Maintain Diversity", *BioScience*, 33, 700-706.
- Özey, R. (2016). "Bölgesel Coğrafya Serüveninde Yanılğılar", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 98-106.
- Özey, R., Bilgili, M. ve Kocalar, A. O. (2018). "Coğrafyada Peyzaj Teorisi", *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 127-141. <https://doi.org/10.32003/iggei.441624>
- Özgen, N. (2010). "Bilim Olarak Coğrafya ve Evrimsel Paradigmaları", *Ege Coğrafya Dergisi*, 19/2, 1-25.

- Özgür, M. (2021). "Türk Beşeri Coğrafyasında İhmal Edilmiş Bir Paradigma: Hümanist Coğrafya", *Ege Coğrafya Dergisi*, 30/1, 205-224. <https://doi.org/10.51800/ecd.892187>
- Paasi, A. (2009). "Regional Geography", *International Encyclopaedia of Human Geography*, (Ed: R. Kitchin ve N. Thrift.), London, Elsevier.
- Paasi, A., Harrison, J. ve Jones, M. (2018). *Handbook on the Geographies of Regions and Territories*, Cheltenham, Edward Elgar.
- Phillips, M. (2023). "Landscape, Concise Encyclopaedia of Human Geography", *Encyclopaedias in the Social Sciences Series*, (Ed: L. Lees ve D. Demeritt), Massachusetts, Edward Elgar.
- Sauer, C. O. (1925). *The Morphology of Landscape*, University of California Publications in Geography.
- Seamon, D. (2023). *Phenomenological Perspectives on Place, Lifeworlds, and Lived Emplacement: The Selected Writings of David Seamon*, Taylor & Francis.
- Soja, E., W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other Real-and-Imagined Places*, Malden, MA, Blackwell.
- Şardağ, A. ve Kervankıran, İ. (2022). "Turizm Mekanlarının Yeniden Üretimle Metalaş(tırıl)ması: Mevlâna Müzesi ve Çevresi", *Türk Coğrafya Dergisi*, (80), 71-86.
- Toprak, M. A. (2022). *Giriş: Eleştirel Beşeri Coğrafya, Eleştirel Beşeri Coğrafya: Toplum, Mekân, Coğrafya*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Tuan, Y-F. (1974). "Space and Place: Humanistic Perspective", *Progress in Geography*, (Ed: C. Board, C., Chorley, R.J., Haggett ve P. Stoddard), London, Edward Arnold.
- Tuan, Y-F. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis, MN, University of Minnesota Press.
- Wylie, J. (2007). *Landscape*. London, Routledge.
- Wylie, J. (2014). "Landscape", *Introducing Human Geographies*, (Ed: P. Cloke, P. Crang, ve M. Goodwin), New York, Routledge.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).